

Izvirni znanstveni članek/Article (1.01)

*Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly* 81 (2021) 4, 857—866

Besedilo prejeto/Received:09/2021; sprejeto/Accepted:10/2021

UDK/UDC: 27-423.77Lafon G.

DOI: 10.34291/BV2021/04/Osredkar

© 2021 Osredkar, CC BY 4.0

*Mari Jože Osredkar*

## **Upanje kot teološka krepost v luči relacijske teorije Guya Lafona**

### *Hope as a Theological Virtue in the Light of Guy Lafon's Relational Theory*

*Povzetek:* Evangeljsko upanje obravnavamo skupaj z vero in ljubeznijo. Tri teološke kreposti, ki odsevajo vernikov odnos do Boga, opredeljujemo z uporabo relacijske teorije, ki jo je v teologijo uvedel Guy Lafon. Vero opredelimo kot sposobnost prepoznavanja prisotnosti v odsotnosti (D)drugega. Upanje je, prav nasprotno od vere, sposobnost uvida, da (D)drugega, kljub veri, ne moremo popolnoma spoznati in ne imeti v lasti. Ker upanje omogoča in spodbuja nenehno iskanje Boga, je hkrati sposobnost ohranjanja zmožnosti v nezmožnosti, to pomeni: ohranjanje hrepenenja po Bogu kljub že prepoznani božji prisotnosti. Odnos do Boga se namreč nenehno spreminja. Vztrajanje v odnosu do vedno ‚drugачnega Boga‘ imenujemo ljubezen, ki se kaže v odnosu do slehernega človeka.

*Ključne besede:* vera, upanje, ljubezen, evangelij, Guy Lafon

*Abstract:* We represent the Gospel hope in connection with faith and love. The three theological virtues that reflect the believer's relationship to God are defined by the Relational theory introduced into theology by Guy Lafon. Faith is defined as the ability to recognize the presence in the absence of (A)another. Hope is, in stark contrast to faith, the ability to see that (A)another, in spite of faith, cannot be fully known and possessed. Because hope enables and encourages the constant search for God, Hope is at the same time the ability to maintain capacity in disability, that is, to maintain a longing for God despite the already recognized presence of God. The relationship towards God is constantly changing. Perseverance in relation to the always ‚different God‘ is called love, which is reflected in relation to every human being.

*Keywords:* Faith, Hope, Love, Gospel, Guy Lafon

Krščanska teologija govori o veri, upanju in ljubezni kot o krepostih. Slovenski teologi se še nismo odločili, kako bi te kreposti poimenovali, teološke ali teologalne. Filozof Bojan Žalec jih v članku „Rezilienca, teologalne kreposti in odzivna Cerkev“ (2020) v eni vrstici poimenuje teološke, v naslednji pa postanejo teologalne. Ni edini, ki se srečuje s to dilemo. V našem prispevku jih bomo imenovali teološke kreposti. Kakorkoli že, naš namen je spregovoriti o evangeljskem pomenu upanja. To krepost bomo obravnavali z uporabo relacijske teorije, ki jo je v teologijo uvedel francoski mislec Guy Lafon. Ker pa o treh teoloških krepostih ne moremo govoriti ločeno oziroma ker je posamezna krepost razumljiva le v kontekstu in v povezavi z drugima dvema, bomo upanje opredelili z vero in z ljubeznijo.

Človek je materialno in duhovno bitje. Človek najprej živi v času in prostoru, hkrati pa živi tudi v odnosih. Praktično ni možno, da bi človek obstajal ‚zunaj odnosa‘, človeško bivanje je namreč možno le v odnosu do (D)drugega<sup>1</sup> (Osredkar 2020a, 81–82). V svojem razmišljanju se bomo osredotočili predvsem na odnos do Drugega, torej do Boga, čeprav lahko v vsakem odnosu do drugega najdemo vero, upanje in ljubezen. Zato tudi o treh teoloških krepostih, ki so med seboj ne- ločljivo povezane, ne moremo razmišljati zunaj zakonitosti odnosa. Izhodišče našega razmišljanja je torej predpostavka, da se vera, upanje in ljubezen ‚zgodijo‘<sup>2</sup> le v odnosu do (D)drugega. Teoretično vzeto, izolirana oseba, ki ne bi bila v odnosu z nikomer, ne bi mogla verovati, upati in ljubiti. To pa ni mogoče; človek, ki biva, se je znašel<sup>3</sup> v odnosu. Torej lahko vsak človek, na temelju tega, da biva, tudi veruje, upa in ljubi.

Da bo branje tega prispevka bolj zanimivo, bomo takoj na začetku na kratko orisali opredelitve treh teoloških kreposti. Poimenovali jih bomo sposobnosti oziroma primerjali jih bomo s talenti; vera, upanje in ljubezen so nadarjenosti, ki so človeku podarjene zgolj zaradi dejstva, da je človek, oziroma zgolj zaradi dejstva, da je v odnosu z drugim. Ljudem so sposobnosti podarjene že ob rojstvu, potem pa je od človeka odvisno, ali jih razvija, se z njimi ukvarja oziroma ali jih v življenju uporablja ali pa jih zapostavi. Človek ima različne sposobnosti. Oblikujejo njegovo osebnost. Nekdo je domač s tujimi jeziki, drug je večč matematike, tretji ima sposobnost lepega petja, nekemu pa telo omogoča uspehe na športnem področju. Kakor je človeku podarjeno življenje, tako so mu podarjene tudi sposobnosti verovanja, upanja in ljubezni. Ker se omenjene kreposti ‚zgodijo‘ le v odnosu, odnos pa je nenehna izmenjava razmerja med prisotnostjo in odsotnostjo med osebki, vero opredeljujemo kot sposobnost prepoznavanja prisotnosti (D)drugega v njegovi odsotnosti. Upanje je, prav nasprotno od vere, sposobnost prepoznavanja odsotnosti v partnerjevi prisotnosti, ali drugače zapisano, sposobnost ohranjanja zmožnosti v nezmožnosti, to pomeni: ohranjanje hrepenenja po partnerju kljub njegovi prisotnosti. Ljubezen pa je sposobnost ohranjanja različnosti drugega. Ker

<sup>1</sup> Izraz ‚(D)drugi‘ opredeljuje odnos do Boga in do drugega človeka.

<sup>2</sup> Izraz ‚zgodijo‘ pove, da teoloških kreposti oseba ne more načrtovati po svojih željah, temveč so človeku podarjene.

<sup>3</sup> Značilnost razmišljanja Guya Lafona je, da človek ne vstopa v odnose, ampak se v njih znajde. S tem želi povedati, da oseba nima svojih lastnih zaslug za odnos, temveč mu je odnos podarjen.

te opredelitve zagotovo marsikomu niso popolnoma razumljive, jih bomo v nadaljevanju podrobneje razložili. V središče prispevka pa bomo postavili pomen upanja za človekovo bivanje in za krščansko življenje.

## 1. Vera

Kaj pomeni, da je vera sposobnost prepoznavanja prisotnosti (D) drugega v njegovi odsotnosti? Kakor smo že omenili v uvodu, je človeško življenje neločljivo povezano z odnosom. Odnos je to, kar nas, osebe, torej mene, tebe in njega, povezuje med seboj. Še več kakor to. Odnos v bistvu porodi mene, tebe in njega! Kot oseba sem začel obstajati takrat, ko sem se znašel v odnosu oziroma ko me je nekdo poklical po imenu, ko me je nagovoril s ,ti'. Takrat sem se rodil kot ,jaz' (Lafon 1982, 17). Dve osebi lahko svojo identiteto (in svoj obstoj) ohranjata le tako, da ohranjata povezanost na način, da druga drugo vedno znova nagovarjata s ,ti'. Preprosto povedano, dokler se ljudje kot osebe pogovarjamo, dokler se nagovarjamo oziroma komuniciramo na različne načine, smo v odnosu, torej živimo.

V svetu odnosov obstajata samo dve dimenziji: prisotnost in odsotnost. Odnos je nekaj ,živega' oziroma se spreminja, ker se v njem spreminja razmerje med prisotnostjo in odsotnostjo. So obdobja, ko v odnosu med dvema osebama prisotnost prevladuje nad odsotnostjo, pride pa čas, ko odsotnost prevlada nad prisotnostjo, ob biološki smrti na primer. Takrat se zdi, da je odsotnost premagala prisotnost. Toda veren človek je sposoben tudi v odsotnosti sočloveka prepoznavati njegovo prisotnost. Kristjani nagovarjamo s ,ti' tudi osebe, ki so zapustile materialni svet in jih, na primer, v pobožnosti litanij nagovarjamo: »Prosi za nas Boga!« Pa ne samo razglašeni svetnikov. Tudi svoje drage pokojne, s katerimi smo živeli skupaj v materialnem svetu, kličemo s ,ti'; svoje starše, prijatelje ... S tem pa ohranjamo odnos z njimi. S smrtjo se odnos spremeni, ne pa uniči. (Morciniec 2020, 211) Ob grobu ima človek dve možnosti. Lahko ,potegne črto' in reče: »Te osebe ni več! Konec je najine povezanosti!« V tem primeru ne prepozna prisotnosti v pokojnikovi odsotnosti in ,konča' odnos. Lahko pa odsotno ljubljeno osebo še vedno kliče s ,ti'. Ne le to! Človek se lahko čuti nagovorjenega tudi od osebe, ki je odsotna. Nagovarjajo ga predmeti, ki so mu pripadali, prostor, kjer je z njim živel, ali besede, ki jih je odsotna oseba izgovorila ali napisala. Razmerje med dimenzijama se od sedaj dalje resda spreminja le v odtenkih, ampak dinamika prisotnosti in odsotnosti se ohranja in z njo tudi odnos. Dejstvo, da prisotna oseba kliče odsotno osebo ,ti' in se čuti od nje nagovorjena, je znamenje, da se med njima odnos ohranja. Ker pa živeti pomeni: biti v odnosu, se torej ohranja tudi življenje. Dejstvo, da človek odsotno osebo kliče ,ti', pomeni, da se je znašel v veri. Tako tudi Kristus, ki ga ne vidimo telesno prisotnega, kristjani v molitvi nagovarjamo s ,ti' in prepoznavamo, kako nas na različne načine on nagovarja. Pravzaprav je molitev prepoznavanje Kristusove ali božje prisotnosti v njegovi odsotnosti. Katoliška vera za lažje prepoznavanje Kristusove prisotnosti v njegovi odsotnosti daje zakramente, posebno evharistijo, ki je vidno in učinkovito znamenje *par excellence* njegove pri-

sotnosti med nami. Vera torej omogoča prepoznavanje božje prisotnosti; prepoznavanje božje prisotnosti pa hkrati pomaga verniku ohranjati odnos z Bogom, torej mu pomaga ohranjati in poglobljati vero.

Sposobnost prepoznavanja božje prisotnosti v njegovi odsotnosti verniku omogoča tudi prepoznavanje božje volje in božjega posredovanja v človekovem življenju. Teologija prvo obravnava pod poglavjem „Razodetje“, drugo pa v poglavju „Odrešenje“. Človek, ki ni sposoben prepoznavati božje prisotnosti, bo v svetopi-semskem besedilu videl le človeško besedo; dejstvo svojega bivanja bo pripisoval sosledju naključij ali potekov v naravi. Vernik pa v človeški besedi prepozna božjo besedo in v stvarstvu božjo stvariteljsko moč in se za življenje Bogu zahvaljuje. Skratka, opredelitev vere kot sposobnosti prepoznavanja božje prisotnosti v njegovi odsotnosti bi torej lahko razširili v sposobnost komuniciranja z Bogom. Vernik ne le da Bogu reče »ti«, temveč tudi prepozna božjo pomoč, njegove nasvete, skratka, njegovo Besedo. Krščanska vera je pravzaprav prepoznavanje Boga v osebi Jezusa Kristusa.

Evangeljsko pojmovanje odnosa do Boga pa ne stoji ali pade zgolj na sposobnosti prepoznavanja božje prisotnosti v njegovi odsotnosti. Če nadaljujemo razmišljanje o zakramentih, ki so katoličanom v pomoč pri prepoznavanju božje prisotnosti v njegovi odsotnosti, naletimo na nevarnost malikovanja. V odnosu do Boga bi teoretično pri verniku, ki bi zelo pogosto prejemal zakramente, božja prisotnost ‚izrinila‘ odsotnost do te mere, da bi si vernik domišljjal, da je postal popolnoma eno z Bogom. Vernik bi bil prepričan, da Boga pozna do potankosti oziroma da ga mora zato Bog v vsem poslušati, celo postati njegov služabnik, ker sta pač eno. To bi se lahko zgodilo, če ne bi odnos do Boga – poleg vere – vseboval tudi upanja.

## 2. Upanje

Upanje smo v uvodu opisali kot nekaj nasprotnega od vere, kot sposobnost prepoznavanja božje odsotnosti v njegovi prisotnosti. Kako to razumeti? V prejšnjem poglavju smo spoznali temelj odnosa do Boga, sposobnost prepoznavanja božje prisotnosti v njegovi odsotnosti, in to smo poimenovali vera. Toda v odnosu človek ne more prisotnosti (D) drugega prepoznati enkrat za vselej! Ker se razmerje med prisotnostjo in odsotnostjo v odnosu nenehno spreminja, je prepoznavanje prisotnosti (D) drugega permanentna dejavnost. (D) drugega namreč osebek prepozna vedno v ‚novi luči‘, vedno drugačnega. ‚Ti‘, ki ga izgovarjam danes, ni enak tistemu, ki sem ga izgovoril včeraj, in jutrišnji bo zopet drugačen. Odnos je v bistvu nenehno prepoznavanje tega ‚ti‘. Mož in žena lahko skupaj živita petdeset let, pa še vedno ugotavljata, kako drug drugega presenečata oziroma se prepoznavata v novi luči. Človek nikoli ne more reči: »Takšen si! Saj te že poznam.« Tako tudi vernik Boga vedno znova prepozna v drugačni podobi. Kristjan se zaveda, da je Bog drugačen, kakor si ga sploh lahko predstavlja. Tomaž Akvinski je zapisal: »Ker naš razum ne dojame božjega bistva, ostaja to, kar je samo božje bistvo, vedno

večje kakor naš razum in zato za nas neznano. Zato je vrhunec človekove povezave z Bogom v tem, da človek ve, da v osnovi o Bogu ničesar ne ve, kolikor spoznava, da to, kar je Bog, presega vse, kar človek razume o njem.« (*Quaestiones disputatae de potentia Dei* q. 7, a. 5, ad 14) Sposobnost, ki omogoča verniku spoznanje, da ‚Ti‘, ki ga je prepoznal, ni Bog, ampak le božja podoba, poimenujemo upanje. To je uvid, da vernik Boga ne more spoznavno zaobjeti. Upanje je sposobnost vernikovega priznanja, da kljub njegovi sposobnosti Bogu reči ‚Ti‘, Boga še ne pozna oziroma je Bog še daleč od njega. Ker vernik Boga še ne pozna, mu upanje omogoča ohranjanje vere, to je: nenehno prepoznavanje božje prisotnosti v njegovi odsotnosti, ki ga lahko imenujemo tudi iskanje Boga. Po zaslugi upanja se vernik ne zaustavi v iskanju; nenehno išče novo božjo podobo, ki ga bo v ‚novem dnevu‘ bolj spodbujala k etičnemu življenju, kakor ga je podoba včerajšnjega dne. Kristjan je torej vernik, ki tudi upa; je tisti, ki išče Boga, ne tisti, ki si domišlja, da ga je našel. Upanje stori, da se prepoznavanje oziroma iskanje Boga nikoli ne konča, ker se vera, ki je sestavni del odnosa do Boga, zaradi nenehnega spreminjanja razmerja med prisotnostjo in odsotnostjo nenehno spreminja. Kdor se zaustavi v tem iskanju in si želi za zmeraj ‚prisvojiti‘ neko določeno božje, zapade v malikovanje. Vernik prepoznava *Dei Verbum* vedno bolj zrelostno, vedno popolneje, a ga nikoli ne spozna popolnoma. Zato prepoznavanje božje volje v veri nenehno zori in se izpopolnjuje. Nikar pa si ne predstavljajmo, da je cilj iskanja Boga kopičenje informacij o Presežnem. Nikakor ne. Cilj vere ni ‚védenje‘ o Bogu. Cilj vere je ohranjanje, vedno prenavljanje odnosa z Bogom. Še bolje rečeno, vera je vedno novo rojevanje vernika (in božje podobe) v odnosu. Po zaslugi upanja je vera odnos, ki zori. Človek, ki bi proces zorenja vere končal (ki bi bil prepričan, da sedaj pozna Boga; ki bi izgubil upanje) – ponavljamo –, bi vero spremenil v malikovanje, Boga pa v malika. Upanje tako verniku omogoča, da kljub poglobljanju vere ohranja in celo večja svoje hrepenenje po Bogu. Brez upanja bi namreč ‚posesivnost‘ Boga izničila hrepenenje. Če človek nekaj ‚ima‘, po tem več ne hrepeni! V kakšnem smislu bi vernik lahko imel Boga v lasti? Navedli bomo dva primera: ‚predrzno zaupanje‘ v Boga in poveličevanje védenja o Bogu.

Evangelij spodbuja k zaupanju v božjo pomoč, kakor lahko razberemo iz besedil: »Prosrite in vam bo dano!« (Mt 7,7; Lk 11,9; Jn 16,24) Ali: »Tako vam bo Oče dal, karkoli ga boste prosili v mojem imenu.« (Jn 15,16) Vendar se tu srečamo z nevarnostjo, da zaupanje v Boga spremeni vero v malikovanje. Vzvišeno prepričanje, da Bog mora poslušati vernika, želi božje posredovanje podrediti človekovim željam, Boga spremeni v malika in vero v malikovanje. Po logiki bi namreč lahko sklepali, da ima več vere (bolj ko vernik čuti ali prepoznava božjo prisotnost v svojem življenju) za posledico tudi več božjega uslišanja vernikovih prošenj. To drži le deloma. Srčika evangeljskega sporočila ni obljuba, da bo Bog pokoren verniku, temveč da je Kristusov učenec tisti, ki izpolnjuje božjo voljo tudi takrat, ko je treba sprejeti ‚križ‘, oziroma tudi, ko se božja volja ne ujema z vernikovo; kakor je Kristus na Kalvariji izpolnil Očetovo voljo, jo sprejema tudi Kristusov učenec. (Mt 26,42; Lk 22,42) Prepoznavanje božje prisotnosti v absolutnem smislu bi namreč privedlo do človekove vzvišenosti nad Bogom. Bog bi postal človekov služabnik oziroma

malik, kakor smo že omenili. Da se to ne zgodi, upanje preprečuje popolno zedinjenje med človekom in Bogom oziroma ohranja božjo odsotnost v njegovi prisotnosti. Vernik to dejstvo praktično doživlja tako, da vse njegove prošnje niso uslišane na način, kakor bi sam želel. Svetniki, ki so se od jutra do večera trudili živeti po božji besedi, so vsi po vrsti priznavali, da so še daleč od Boga, in so se trudili predvsem sprejemati božjo voljo; upanje kot prepoznavanje božje oddaljenosti jim je vlivalo hrepenenje po še bolj striktnem izpolnjevanju božje volje. Upanje torej verniku odpira možnost nadaljevanja prizadevanja, nadaljevanja življenja. Vera mu daje izkušnjo Boga v takšni meri, da lahko upa, da torej zahrepeni po prihodnosti; ne na temelju svojih sposobnosti, temveč na podlagi vere v Boga. Evangeljsko upanje pa verniku omogoča nadaljevanje življenja, ki temelji na odnosu do Boga. Upanje je torej sposobnost pričakovanja prihodnosti, hrepenenja po Bližini, tudi če vernik že prepozna božjo bližino. Čeprav se je že oklenil Boga, še vedno hrepeni po njem.

Prilaščanje Boga se pokaže tudi pri poveličevanju védenja o Bogu. Po zadnjem vesoljnem cerkvenem zboru teologi še vedno priznavajo, da vero vedno spremlja tudi védenje, torej da sta vera in védenje zaveznika. Toda hkrati poudarjajo, da to še ne zadostuje za odnos do Boga oziroma da odnos do Boga ni identičen védenju. Védenje je namreč osredotočeno na objekt opazovanja. Ni problem, če subjekt spozna neki objekt, ki ostaja zgolj objekt. Če pa je ta objekt hkrati oseba, s katero se je osebek, ki spozna, znašel v odnosu, potem védenje z določanjem, fiksiranjem vsebine (D) drugega onemogoči odnos. V odnosu namreč (D) drugega vsak trenutek spoznavamo drugačnega. Teoretično bi popolno poznanje objekt absolutno približalo subjektu. Vera kot védenje Boga približa človeku. Toda odnos do Boga vsebuje tudi upanje, ki odločno ohranja razdaljo; upanje namreč vernika opominja, da je njegovo spoznanje o Bogu le božja podoba in da je Bog popolnoma drugačen, kakor ga človek spozna, kakor smo že zapisali. Človeški um lahko Boga spozna samo v podobah, on sam pa mu je nedosegljiv! Tudi Kristus je podoba Boga (2 Kor 4,4; Kol 1,15). Kajti Boga »le delno spoznavamo« (1 Kor 13,9). Odnos namreč ne gleda na objekt in ne določa nobene vednosti o drugem, niti o Bogu ne. Bistvo odnosa do Boga torej ni neka določena predstava<sup>4</sup> Boga, čeprav ga ta predstava vedno spremlja, kakor smo že zapisali. Ko Guy Lafon pravi: »Verniki neke religije si pogosto postavljajo, ne da bi to želeli, konkretne predstave, začeni s predstavo Boga,« (1982, 85) ima v mislih takšno vez med vero in védenjem. Védenje namreč želi odpraviti odsotnost, upanje pa, popolnoma tuje védenju, izhaja iz želje in hrepenenja, ki predpostavljata ohranitev odmika, ker drugače niti želja niti upanje nimata moči (88). To je razlog, da se odnos do Boga predstavlja tudi kot upanje.

Vernikova nesposobnost popolnega spoznanja in prilastitve Boga (upanje) torej verniku omogoča nenehno iskanje Boga. Kdor je sposoben priznati, da je Bog še daleč od njega, bo v prihodnosti še hrepenel po Bogu. V nasprotnem primeru bi se njegovo hrepenenje in iskanje Boga končalo. Zato upanje kot sestavni del od-

<sup>4</sup> Ko si verniki ustvarijo o Bogu točno določeno predstavo, preidejo s področja vere na področje védenja.

nosa do Boga omogoča zmožnost v nezmožnosti. V lanskem letniku Bogoslovnega vestnika smo obravnavali zmožnost in nezmožnost v kontekstu debate med filozofom Georgesom Bataillem in francoskim katoliškim mislecem Jeanom Daniéloujem. (Osredkar 2020, 335–344) To, kar je človek že dosegel, se ne more več spreminjati. Oseba ima zmožnost oblikovanja prihodnosti, ki je še odsotna, ki jo pričakuje in po njej hrepeni. Človek si lahko lasti svojo preteklost (nezmožnost spreminjanja), prihodnost pa je v božjih rokah (zmožnost). Prisotnost je torej nezmožnost, odsotnost pa ima še vse možnosti. Ko človek v odnosu do Boga v njegovi prisotnosti prepozna tudi njegovo odsotnost, v bistvu v svoji nezmožnosti popolnega poglobljanja, razvijanja in ohranjanja odnosa do Boga uvideva zmožnost nenehnega poglobljanja, razvijanja in ohranjanja odnosa do Boga. Bog ponovno daje človeku zmožnost iskanja sebe na temelju dejstva, da je on tudi odsoten. To ni optimizem, češ saj mi bo uspelo (s svojimi močmi in sposobnostmi)! Upanje kot prepoznavanje zmožnosti v nezmožnosti temelji na veri v Boga, ne na človekovih sposobnostih. Ker je Bog v svoji prisotnosti tudi odsoten, lahko hrepenimo po njem in zaupamo, da bomo ohranili in poglobili odnos z njim.

Prepoznavanje božje prisotnosti (vera) omogoči prepoznavanje možnosti božjega posredovanja v človekovem bivanju (upanje). Kdor veruje v Boga, bo upal na božjo pomoč v svojem življenju. Božje posredovanje po zaslugi upanja ni podrejanje Boga človekovim željam. Ko se v reševanju življenjskih problemov človeku zdi že vse izgubljeno, mu upanje odstre luč na koncu tunela v podobi božje zmožnosti, ki premaga človekovo nemoč. Francoski jezuit Daniélou je prepričan: Bog človeka ne rešuje tako, da bi ga osvobodil slabosti oziroma nezmožnosti, temveč ga rešuje tako, da ga sprejema kot slabotnega človeka. V bistvu ga rešuje po milosti na način, ki si ga vernik sploh ne zna predstavljati; to pa je zastonjski dar, ki je daleč od tega, da bi ga utrdil v samozadostnosti. Nasprotno. Vedno bolj človeka usmerja k zavedanju, da v prisotnosti potrebuje tudi odsotnost (D) drugega, da torej potrebuje odnos (Daniélou 1948, 113–122). Šele v kontekstu upanja lahko razumemo pomen nezmožnosti za človekovo bivanje. V zavedanju svoje nezmožnosti se v vernem človeku aktivira sposobnost upanja, zaupanja v Boga namreč. Vernega človeka (povezan z Bogom) Bog odrešuje (omogoča nadaljevanje bivanja) tako, da mu omogoča, da v zavedanju svoje nesposobnosti in omejenosti prepozna zmožnost nadaljevanja odnosa (življenja) zaradi božje odsotnosti.

### 3. Ljubezen

Spoznali smo funkcije vere in upanja v kristjanovem odnosu do Boga. Kakor smo tudi že spoznali, gre zahvala za to, da se vsak odnos ohranja, nenehnemu spreminjanju razmerja med prisotnostjo in odsotnostjo. V odnosu do Boga prvo dimenzijo omogoča vera, drugo pa upanje. Vera in upanje sta nenehno severni in južni pol, ki na našem planetu omogočata ravnovesje. Tako istočasno ohranjanje prisotnosti in odsotnosti omogoča odnos med vernikom in Bogom. Vendar vera in upanje ne zadostujeta za ohranitev odnosa z Bogom. Človek namreč živi v materialnem

in duhovnem svetu hkrati, zato kristjanov odnos do Boga ne more biti ločen od odnosa do človeka. Še več, zato je odnos do Boga identičen z odnosom do človeka oziroma se rodi in ohranja v odnosu do človeka (Lafon 1983, 9). V nadaljevanju bomo najprej predstavili, kako se odnos do Boga rodi v odnosu do človeka, nato pa, kako se odnos do Boga ohranja v odnosu do človeka; končno bomo razložili v uvodu postavljeno opredelitev kreposti evangelijske ljubezni.

Medčloveški odnos je človekova prva izkušnja presežnosti. Lahko bi dejali, da je odnos sam nekaj presežnega, nekaj, kar ni del materialnega sveta. Odnosa namreč ne moremo otipati ali izmeriti. V odnosu lahko samo ‚smo‘. In ker se je človek znašel v nečem, kar presega materialni svet, v njem lahko izkuša, da obstaja še nekaj različnega od materialnega sveta. V odnosu do človeka zato oseba ne išče le človeka, temveč v tem odnosu prepozna še nekaj več: prisotnost Odsotnega. Človek veruje v Boga, torej išče Boga, ker je bitje odnosov. Če se, teoretično vzeto, človek ne bi znašel v odnosu do drugega, ne bi mogel biti ‚homo religiosus‘; ne bi imel izkušnje odnosa do Boga. Ker pa je bitje odnosov, v odnosu do človeka izkuša odnos do Boga in v tem istem odnosu išče Boga, torej veruje. Ker v odnosu do človeka lahko prepoznamo odnos do Boga, lahko tudi v človeških besedah prepoznamo božjo besedo. S spreminjanjem odnosa do sočloveka se spreminja tudi odnos do Boga, zato verniki tudi Boga prepoznavamo vsakokrat na nov način. Odnos do Boga torej izhaja iz odnosa do sočloveka. Naredimo še korak dlje in pogledjmo, kako evangelij enači ta dva odnosa in hkrati daje navodila, kako lahko človek ohranja odnos do Boga.

Prisotnost sočloveka omogoča etično komponento odnosa. Preprosto povedano, prisotnost omogoča, da drugega vidimo in slišimo. To velja tudi v odnosu do Boga. Ker pa je ‚(D)drugi‘ v prisotnost vedno tudi odsoten, sta vera in upanje sestavni del vsakega odnosa. Ker v odnosu do slehernega človeka lahko prepoznavamo odnos do Boga, je ‚Drugi‘ hkrati ‚sleherni drugi‘. To pomeni, da lahko vsak odnos postane prostor odnosa z Bogom. V odnosu do slehernega drugega se živi ali izraža odnos do Boga. Tako, kakor beremo v 25. poglavju Matejevega evangelija: »Karkoli ste storili enemu od teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili.« (v. 40) Ne moremo torej ločiti odnosa do Boga od odnosa do človeka. Ne moremo reči, da ljubimo Boga, če sovražimo človeka, ki živi poleg nas. Ni dveh ljubezni. Ljubezen do bližnjega ni ločena od ljubezni do Boga. Tudi tisti, ki tega ne priznava ali ne izpoveduje vere, v odnosu do drugega obenem živi, čeprav se ne zaveda, odnos do Boga. Ob vnebohodu je Jezus rekel: »Z vami bom ostal do konca sveta!« (28,20) Pa ne samo v zakramentih. Kristjani lahko prepoznavamo božjo prisotnost v bolnikih, v revežih ali v vsakem človeku, ki ga srečamo. Ko namreč beremo omenjeno 25. poglavje Matejevega evangelija, tega ne razumemo samo v smislu, da mi prepoznavamo Boga v slehernem drugem. Tudi Bog, ki je ‚popolnoma Drugi‘, se je poistovetil s ‚slehernim drugim‘. Tako, da je postal enak ljudem v vsem, razen v grehu. Ker je Bog postal človek, se v človekovem odnosu do kateregakoli drugega izraža odnos do Boga. Božje učlovečenje je dogodek, po zaslugi katerega etični odnos postane hkrati teologalni odnos, obenem pa teologalni odnos postane etični odnos. Živeti odnos z ‚Drugim‘ v odnosu do ‚slehernega drugega‘ omogoča ver-



niku ohranjati odnos z Bogom. Nespoznavni se pusti najti v odnosu do slehernega drugega in ostaja nespoznan. Tako se prek ljubezni do bližnjega izraža in ohranja človekov odnos do Boga.

Ljubezen, kakor že prej upanje, ne pozna lastništva. Lastništvo je obema sovražno. Tako ljubezen kakor upanje hranita pričakovanje in pomanjkanje (Lafon 1980, 90). Toda ljubezen, nasprotno kakor upanje, dovoljuje srečanje: »V ljubezni je srečanje tista točka, ki ne izniči želje, temveč jo ohranja in jo neprenehoma krepi.« (90) Guy Lafon v nadaljevanju spregovori o tretji teološki kreposti takole: »Ljubezen predpostavlja različnost, razdaljo, ločitev in si istočasno prizadeva, da bi to troje izničila, toda prizadeva si v veselju, da tega ne bo dosegla. Ker ne more obstajati drugače kot v ohranjeni razdalji, je ljubezen iz reda želje.« (90). Upanje omogoča veri, da človek (D) drugega vedno spoznava v novi luči, vedno drugačnega. Ljubezen, ki dopušča srečanje z drugačnim, vedno znova in znova, ne more tega delati drugače, kakor da sprejema drugačnost drugega. Ljubezen torej ne le predpostavlja različnost, ljubezen sprejema različnost. Zakaj je ljubezen sposobnost ohranjanja različnosti drugega? Zato, ker upanje v odnosu ohranja oddaljenost, ki je različnost. V odnosu ima človek skušnjavo, da bi svojega (P)partnerja, pa naj bo to človek ali Bog, poistil, skratka, si ga prisvojil (vera). Vedno je tu skušnjava, da bi sočloveka ali Boga oblikovali po svojih željah in potrebah. Takšen odnos postane posesiven in partner v odnosu ni več oseba (subjekt), temveč postane predmet (objekt). Temu se izognemo samo tako, da drugemu dopuščamo oddaljenost oziroma različnost (upanje), da ostane to, kar je; z vsemi svojimi vrlinami in slabostmi. V odnosu se teološki kreposti vere in upanja združita v evangeljski ljubezni, ki je ohranjanje odnosa do drugačnega in do drugačnosti. Takšno držo lahko razvije nekdo, ki veruje in upa! Nekdo, ki je sposoben (D) drugega prepoznati tudi v njegovi odsotnosti, oziroma ki je sposoben s svojim partnerjem ohranjati odnos tudi, ko se partner popolnoma spremeni in je v tem ‚novem partnerju‘ sposoben prepoznati možnost nadaljevanja odnosa. Lahko zapišemo, da se iz hkratnega verovanja in upanja rodi ljubezen.

#### **4. Upanje izhaja iz vere, obe kreposti omogočata ljubezen**

Preizkusni kamen krščanstva je smrt bližnjega. Mnogo je krščenih, ki priznavajo obstoj Boga, ki hodijo v cerkev in molijo, ampak pravo krščanstvo se preizkuša ob grobu. Ko izročamo zemlji, kar je njenega, pri marsikom ne ostane nič, pri kristjanu pa ostane vera. In vera rešuje človeka oziroma mu daje življenje. Kljub temu da ljudje biološko umiramo, se naše srečevanje in komuniciranje ne končata. V veri smo še vedno skupaj, čeprav na drugačen način, in ta ista vera nam daje upanje, da se bo naša sreča uresničila v polnosti ob ponovnem srečanju. Življenje se nadaljuje, ker se vez med nami, ki omogoča življenje, ob smrti ne pretrga. Ker že sedaj verujemo, nas vera že sedaj osvobaja groze pred ločitvijo in nas še močneje povezuje z ljudmi okoli nas. Ateist, ki ne prepozna božje prisotnosti v njegovi

odsotnosti, govori o Bogu, o pokojni ženi. Vera je sposobnost, da v odsotnosti (D) drugega prepoznamo njegovo prisotnost, to pa se kaže v dejstvu, da vernik govori z Bogom in s pokojno ženo. Vera je torej sposobnost, da (O)odsotnega še vedno nagovarjamo s ,ti'. Upanje pa je sposobnost uvidenja, da je (D)drugi kljub omejenemu dejstvu še vedno odsoten in vernik lahko še vedno hrepeni po združitvi z njim. Na ta način upanje omogoči trajanje vere oziroma odnosa z (D)drugim. Vera in upanje, istočasno, omogočata alternanco med prisotnostjo in odsotnostjo v odnosu med človekom in Bogom ter v odnosu med še živečimi in rajnimi osebami. Vera in upanje na takšen način rojevata sposobnost sprejemanja novega odnosa med osebami, kajti odnos se bistveno spremeni. Nadaljevanje odnosa, ki se popolnoma spremeni (ne pa izniči), oziroma nadaljevanje odnosa z osebo, ki se popolnoma spremeni, imenujemo ljubezen, ljubezen pa v srečanju omogoča srečo pričakovanja, a se hkrati ne iztroši. Ljubezen je »odnos *par excellence*«, ker ima za dobro, da nikoli ne pridemo do cilja, ki bi ljubezen pokončal (Lafon 1980, 89–90).

## 5. Sklep

Izražanje teoloških kreposti lahko primerjamo z učenjem tujega jezika. Ko se človek začne učiti tuji jezik v šoli, se seznanj z osnovami in zna nekaj malega tudi povedati v tem tujem jeziku (kakor vera, ki je sposobnost prepoznavanja božje bližine). Marsikateri študent se na tej stopnji ustavi in si misli, da že obvlada jezik. Ko pa ga začne uporabljati v komunikaciji, hitro uvidi, kako nepopolno je njegovo znanje in poznanje jezika in si zaželi, da bi mu postal bolj domač (upanje omogoči uvid nepopolnosti in šibkosti in spodbudi k nadaljnjemu izobraževanju). To pa lahko v največji meri uresničiš, če greš živeti v okolje, kjer ljudje ta jezik govorijo kot maternega oziroma se srečaš z njimi (ljubezen).

## Reference

- Daniélou, Jean.** 1948. *Dialogues*. Pariz: Le Portulan.
- Lafon, Guy.** 1982. *Le Dieu commun*. Pariz: Seuil.
- . 1983. *Croire, espérer, aimer*. Pariz: Cerf.
- Morciniec, Piotr.** 2020. Futile Therapy versus Worthy Dying: Anthropological and Ethical Arguments. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 1:205–221.
- Osredkar, Mari Jože.** 2020a. »S smrtjo se odnos spremeni, ne pa uniči«: Življenje in teologija Guyja Lafona. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 1:73–88.
- . 2020b. »Kajti močan sem tedaj, ko sem slaboten« (2 Kor 12,10b). *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2:335–344.
- Tomaž Akvinski.** 1952. *Quaestiones disputatae de potentia Dei [On the Power of God]*. Westminster: The Newman Press.
- Žalec, Bojan.** 2020. Rezilienca, teologalne kreposti in odzivna Cerkev. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2:267–279.